

Швеции как составляющей педагогического образования и высшего образования страны, а также основные требования для получения квалификации учителя.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителя, профессиональные знания и умения, компетентность, квалификация учителя, профессионализм.

A.V. KOGAN

PROFESSIONAL TRAINING OF TEACHERS AS A COMPONENT OF THE TEACHER EDUCATION IN SWEDEN

The article analyses and characterizes the content and main objectives of the professional training of teachers in Sweden as a part of teacher education and higher education system of the country, as well as the main requirement to obtain the teacher's qualification.

Key words: professional training of a teacher, professional knowledge and skills, competence, teacher's qualification, professionalism.

УДК 378.09:378.147

ЛІТВІНЧУК С. Б.

м. Миколаїв, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ЦІЛЕУТВОРЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено проблемі цілеутворення у процесі професійної підготовки студентів у вищій школі. Проведено аналіз структурного компоненту освітнього процесу "цілі навчання", який можна використати для відбору змісту навчання і для проектування технології процесу професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: професійна підготовка, цілі навчання, цілеутворення, вища школа, технологія, навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Якість професійної підготовки майбутнього спеціаліста залежить від чітко спроектованої дидактичної системи, яка включає три основні блоки: цілі навчання, зміст навчання та методику організації навчального процесу. Організація процесу підго-

товки студентів за умови впровадження системно-діяльного підходу може підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищих навчальних закладах. Такий підхід пов'язаний із розробкою та вдосконаленням існуючих моделей професійної підготовки майбутніх спеціалістів та кваліфікаційних характеристик, із виявленням причин основних протиріч та розробкою нових технологій навчання.

Аналіз досліджень за проблемою. Як зазначає В.В. Серіков: “Перший крок, який належить зробити в пошуку особистої парадигми освіти, – це усвідомлення даної проблеми в рамках предмета педагогіки, розуміння його у всій цілісності у вигляді відомої тріади – цільових, змістових і процесуальних характеристик навчання в їх єдності” [5; с. 93].

Методологічними основами цілеутворення виступають соціальні і державні замовлення, освітні стандарти, а також результати наукових досліджень потреб у спеціалістах з вищою освітою.

В історії педагогіки існує достатньо спроб визначення цілей навчання дисциплінам. Зокрема, Я.А. Коменський вважав, що основою цілеутворення повинен бути процес засвоєння, який у його трактуванні починається зі словесного тлумачення про речі, оскільки самі речі учнями ще не розрізняються [2].

Проблема цілі та цілеутворення є об'єктом філософських (М.М.Трубников, М.Г. Макаров, А.Л. Чунаєва, Т.М. Козакевич, Б.С. Братусі), а також педагогічних (А.С. Макаренко, В.О.Сухомлинський, О.В. Лебедев, Б.Т.Лихачов, Г.М. Прозументова) досліджень, в яких визначаються відношення цілі і цілеутворення, здійснена спроба класифікації цілей, розглянута їх доцільність в історичному, філософському і гносеологічному аспектах та в педагогічній науці.

Мета статті. Відомо, що цілі навчання в пояснювальній записці до типових навчальних програм виражені в загальному вигляді і потребують конкретизації, уточнення і систематизації для забезпечення можливості ефективного управління процесом професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти. Вирішення окреслених вище завдань ефективно за умови створення фундаментальних основ

єдиних наукових принципів, із яких можна сформулювати дедуктивний висновок і на його основі побудувати ієрархізовану класифікацію цілей навчання. Тому доцільним вбачаємо дослідження інноваційних підходів до проблеми цілеутворення у процесі професійної підготовки студентів у вищій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогічна практика передбачає такі форми визначення цілей навчання дисциплінам у вищих навчальних закладах:

1. Через зміст теми чи її питань (наприклад: “вивчити теорему Варіньона”, “вивчити методику розрахунку циліндричних прямозубих передач” тощо).

При вказаному способі цілеутворення виникають питання:

- а) чи міститься в приведених цілях конструктивна основа для проектування навчального процесу?
- б) чи можна із приведених трактувань спрогнозувати реалізацію цілей навчання?

Очевидно, що ні.

2. Через діяльність викладача (наприклад: “забезпечити студентів системою наукових знань про основні закони, теорії, методи науки”, “формувані у студентів систему знань, умінь і навиків для розв’язання практичних завдань” тощо).

Означена постановка цілей зосереджена на власній діяльності викладача. Плануючи свої дії, викладач не має можливості аналізувати їх наслідки, оскільки результати навчання не визначаються у такий спосіб постановки цілей.

3. Через внутрішні процеси і зрушення в навчальній діяльності (наприклад: “формувані вміння самостійного аналізу умови задачі та способів її розв’язування”, “розвивати навчально-пізнавальну самостійність студентів у процесі розв’язування задач”).

У зазначених формулюваннях знаходять відображення узагальнені освітні цілі на предметному рівні, а не на рівні окремого заняття чи окремого студента.

4. Через навчальну діяльність студентів (наприклад: “проведення розрахунків на міцність при деформації згину”, “розв’язування задач на рівновагу матеріальних об’єктів”).

При такій постановці цілей не враховуються як оцінка результату навчання, так і його наслідки.

Крім того, доцільно звернути увагу на те, що традиційна “триєдина мета” (дидактична, розвиваюча, виховна), яку має формулювати викладач до кожного заняття, часто перетворюється у відписку. В більшості випадків цих формулювань ніхто не читає, а цілі не виступають основою заняття, його ідеєю і переписуються із заняття в заняття.

Сучасні педагогічні інноваційні технології передбачають постановку цілей через результати навчання, які відображаються в діях студентів, надійно усвідомлюються, визначаються і перевіряються викладачем чи експертом.

В аспекті досліджуваної проблеми важливо підкреслити, що для проектування цілей навчання окремим дисциплінам доцільно використовувати такі основні положення:

1. Науково сформована мета – вихідне положення педагогічної праці, найважливіший елемент цілісної структури навчальної діяльності, інтегруючий та системоутворюючий фактор, що закономірно визначає не тільки результати, але й етапи, форми, методи і засоби означеної діяльності.
2. Всі цілі складної педагогічної діяльності реалізуються шляхом розв’язування відповідної системи задач.
3. Процес цілеутворення умовно може бути представлений трьома взаємопов’язаними ланками, а кожна із них – двома етапами: утворення цілі (вибір або формулювання цілі); здійснення цілі (перевірка правильності вибору і коректування цілі); оцінка ступеню досягнення цілі (оцінка ступеню досягнення як часткових цілей, так і загальної).
4. Науково сформульовані цілі сприяють ефективній організації індивідуальної та колективної діяльності студентів.
5. Формулювання цілей і завдань самими студентами сприяє прискоренню розвитку таких якостей особистості, як цілеспрямованість, наполегливість, кмітливність, організованість.
6. На основі отриманих знань і сформованих умінь та навичок студент навчається самостійно, розвиває творчу активність [4].

У процесі цілеутворення можна виділити глобальні та локальні цілі, а їх постановка у загальноприйнятій термінології може бути такою:

- діагностичною – це означає, що існують засоби і можливості перевірки досягнення мети;

- операційною – у формулюванні мети вказано на засоби її досягнення. Глобальні цілі описують вибір, а локальні – відповідну навчальну діяльність. Глобальна мета є межею послідовності локальних цілей. Локальна мета діагностично й операційно виражає норму, і в її визначенні вказано на засоби діагностики її досягнення.

У контексті вищезазначеного доцільно привести тлумачення В.П.Беспалько, який вважає, що мета задана діагностично, якщо відповідні поняття задовільняють таким вимогам:

- визначення і їх ознаки настільки точно описані, що поняття завжди адекватно співвідноситься з його об'єктивним проявом (тобто з тим, що воно означає);
- прояви і фактори, позначені поняттям, мають категорію міри, тобто їх величина піддається прямому або непрямому вимірюванню;
- результати вимірювань можуть бути співвіднесені із відповідною шкалою оцінювання. Отже, для діагностичної (Д) постановки будь-якої мети вимагається, щоб вона була точно описана (О), піддавалася вимірюванню (Вм) і щоб існувала шкала її оцінювання (Оц). Звідси отримуємо таку формулу діагностичної мети:

$$Д = О + Вм + Оц.$$

Неможливість виконати хоча б одну операцію із формули діагностичності робить мету недіагностичною [1].

Важливо підкреслити слушну думку про те, що: “Мета у педагогічній системі повинна бути поставлена діагностично, тобто настільки точно і визначено, щоб можна було однозначно робити висновки про ступінь її реалізації і побудувати цілком визначений дидактичний процес, що гарантує її досягнення за вказаний час” [1; с.43].

Глобальні цілі – важливі орієнтири педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах. Наприклад, така мета, як “Формувати у студентів технічний стиль мислення” є типовим зразком глобальних цілей (ідеалів) – вона недіагностична й неопераційна.

Для сформульованої вище глобальної мети наведемо приклади локальних цілей:

- навчити студентів прийомам пізнавальної діяльності при проведенні конструкторських розрахунків деталей машин, а також методиці технічних розрахунків спроектованих механізмів;

- розвивати вміння правильно підбирати та замінювати підшипники кочення у випадку виходу їх з ладу в тому чи іншому механізмі;
- формувати систему технічних понять для визначення реакцій опор підшипників кочення.

Всі вказані цілі є діагностичними й операційними, а в комплексі сприяють формуванню у студентів технічного стилю мислення, що свідчить про те, що глобальна мета є межею послідовності локальних цілей.

Аналізуючи проблему цілеутворення, важливо звернути увагу на те, що цілі навчання також можна класифікувати за джерелами і способами утворення, а також за масштабами значення і обсягу часу.

1. За джерелом і способом утворення можна розглянути такі цілі: внутрішні або ініціативні (формуються людиною самостійно у процесі діяльності); зовнішні (задаються зовні, як це має місце у випадку педагогічних систем, для яких цілі задаються суспільством).

Зовнішні і внутрішні цілі відрізняються між собою способом зв'язку цілей з потребами (індивідуальними або груповими), що спрямовують суб'єкта на досягнення цілей.

Якщо зовнішні цілі формулюються у вигляді сукупності вимог, нормативів, наказів тощо і накладаються на існуючі потреби і мотиви окремої людини, то внутрішні цілі зростають з потреб і мотивів. Зокрема, в першому випадку зв'язок між цілями і потребами (мотивами) утворюється в напрямку від цілей до мотивів (ціль – мотив) – мета вибирає мотив; у другому – в напрямку від потреб і мотивів до цілей (потреби чи мотиви – цілі), і в цьому випадку мотиви трансформуються в цілі.

2. За масштабом значення і обсягу часу можна розрізнити такі цілі:

- мета – ідеал (ідеал або “надзавдання” – це той кінцевий бажаний результат, до якого можна лише прагнути, постійно наближаючись). Ідеали – або “надзавдання” – виступають як критерії для визначення і вибору конкретних цілей, а цілі є підставою для визначення задач;
- стратегічні цілі (під стратегічними цілями і задачами розуміють довгостроковий бажаний результат);
- тактичні цілі (визначають як проміжний бажаний результат у близькому майбутньому);

- оперативні цілі (визначають як бажаний результат у даний момент).

Приведена класифікація цілей навчання може бути дидактичним підґрунтям відбору змісту навчання для конкретних дисциплін і основою технології процесу професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищій школі.

Слід зазначити, що особливо важливим етапом при проектуванні цілей навчання є організація процесу перевірки ступеню реалізації цілей. Таке завдання може бути розв'язане у випадку, коли цілі навчання виражені у вигляді вмінь, мають категорію міри, а результати вимірювання можуть бути відповідно оцінені. Основний критерій досягнення цілей навчання – актуалізація наявних знань, а також розв'язування студентами практичних і дослідницьких завдань.

Висновки. На основі вищезазначеного можна дійти висновку, що проектування цілей навчання дисциплінам – формування у студентів системи вмінь із розв'язування будь-яких завдань, зокрема, типових, загальнопізнавальних, творчих, професійно важливих, інтелектуальних тощо.

Модернізація освітнього простору передбачає розробку такої системи цілей навчання, яка, враховуючи передовий педагогічний досвід навчання у вищих навчальних закладах, досягнення педагогічних наук, визначається потребами суспільства в умовах ринкових відносин і представляє собою максимальне відображення цих потреб.

У статті висвітлені лише окремі інноваційні підходи до проблеми цілеутворення у процесі професійної підготовки студентів у вищій школі. Подальші дослідження із сформульованої вище проблеми вбачаємо у детальному розкритті продуктивного діяльнісного підходу до визначення цілей навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Література:

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / Беспалько В.П. – М. : Педагогика, 1989. – 191 с.
2. Коменский Я.А. Дидактические принципы / Ян Амос Коменский – М. : Учпедгиз, 1940. – С. 14.
3. Раченко И.П. Принципы научной организации педагогического труда / Раченко И.П. / В вопросах и ответах. – К. : Рад. школа, 1990. – 190 с.
4. Сериков В.В. Образование и личность: теория и практика проектирования педагогических систем / Сериков В.В. – М. : Изд. корпорация “Логос”, 1999. – 272 с.

ЛИТВИНЧУК С.Б.

**ОСОБЕННОСТИ И ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ
К ПРОБЛЕМЕ ЦЕЛЕОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ
В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ**

Статья посвящена проблеме целеобразования в процессе профессиональной подготовки студентов в высшей школе. Проведён анализ структурного компонента образовательного процесса “цели обучения”, который можно использовать для отбора содержания обучения и для проектирования технологии процесса профессиональной подготовки будущих специалистов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, цели обучения, целеобразование, высшая школа, технология обучения.

LITVINCHUK S. B.

**FEATURES AND INNOVATION APPROACH
TO THE PROBLEM OF THE AIM FORMATION
IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING
IN HIGH SCHOOL**

The article is dedicated to the problem of aim formation in the process of professional training of students in high schools. It gives the structural analysis of the “aim of education” component of the educational process, that can be used for selection of the content of education and for projecting of the students’ professional training process technology in high schools.

Key words: professional training, the aims of education, the aim formation, high school, training technology.